

Evropa v období hegemonie USA, strukturální krize a přizpůsobení

Evropa ve světové ekonomice

2016

Růst hrubého domácího produktu (%)

	1950–1955	1955–1960	1960–1964
Británie	2,9	2,5	3,1
Francie	4,4	4,8	6,0
Německo	9,1	6,4	5,1
Itálie	6,3	5,4	5,5

	1820–1870	1870–1913	1913–1950	1950–1973
Západní Evropa	1,7	2,1	1,1	4,5
Periferijní Evropa	0,9	1,5	1,2	6,0
Východní Evropa	1,6	2,3	1,7	4,7
Svět	0,9	2,1	1,8	4,8

Export průmyslového zboží jako podíl domácího produktu (%)

	1913	1929	1950	1973
Francie	7,8	8,6	7,6	15,2
Německo	16,1	12,8	6,2	23,8
Nizozemí	17,3	17,2	12,2	40,7
Británie	17,5	13,3	11,3	14,0
Španělsko	8,1	5,0	3,0	5,0
SSSR/Rusko	2,9	1,6	1,3	3,8
Spojené státy	3,7	3,6	3,0	4,9
Svět	7,9	9,0	5,5	10,5

Německo

- **Měnová reforma** a snížení **dluhů**; rychlý růst výroby po **zrušení kontrol** (INDU+50% za 6 m);
- **Pracovní síla** E.GER a SVE **vysídlení** – tvrdá práce za nízké mzdy;
- **Kvalitní lidský kapitál**; **tradice** výroby **kapitálového zboží** (obrovská poptávka v E); dostatek **uhlí, ocel** – není třeba „velký třesk“;
- Když na konci 50let **diverzifikace** na **spotřební zboží** – roste po něm **poptávka** v rekonstruované E;
- **Levné a kvalitní** produkty rychle **konkurenceschopné** – export (růst o 12,4% ročně);
- **Korporativismus – dialog**;
 - **mzdy** rostou pomaleji než **produktivita** (v 50s není růst, v GB o 50%);
 - vysoká **konkurence** MSP a nízké **marže** (v GB 2x) vysoké tempo **investic** (25% HDP);
- **Sociálně-tržní model** (řád vs. proces, spotřebitel, hospodářská soutěž, sociální systém);
- Podobný výkon **Rakousko** a **Nizozemí**;

Bundesarchiv, Bild 146-1688-013-34A
Foto: o. Ang. | 1946/1950 ca.

Británie

- Nejvyšší **HDP/obyv.** v E, **nejkvalifikovanější** pracovní síla, **kapitálová** vybavenost; logický **US partner** a destinace **FDI**; anglosaský **výzkumný** prostor;
- Privilegovaná pozice v **Commonwealth** (konzervativní, chráněný trh); pocit nezávislosti na integraci – **EFTA** (ani rozsah, ani konkurence jako EHS);
- Navazuje na katastrofální dekády – **eroze** pozice:
 - **není** prostor pro rychlý **technologický růst**; přesun z **AGRI** do **INDU** vyčerpán;
 - přesun práce z **INDU do SERV**; není jasná **vazba** na **produktivitu** – **statusová** záležitost „post-industriální“ ekonomiky; tlak na **růst mezd** v **INDU**;
 - poválečné období není o **obnově**, ale **kompenzaci** za úsilí; **vláda** akceptuje, **plná zaměstnanost** + **stimuly**;
 - **dialog** v decentralizované struktuře **problém** (radikálové na úrovni firem);
 - **bránění** zavádění **technologím** zvyšujících produktivitu;
- Inflace a **snižování konkurenceschopnosti**, **pomalý růst** (2,5-2,9% 1950-1960);
- Polovina investic do **veřejného sektoru**, pětina ekonomiky **znárodněna**; **subvence** v dopravě a těžbě;
- Podobné problémy **Belgie**: **vysoké mzdy** a **zastaralé kapitálové** vybavení brzy industrializované společnosti; směřování zdrojů do **tradičních sektorů** (nástup **GER**), politický tlak a subvence;
- **Irsko**: **tradiční hodnoty** rurálního života a soběstačnosti, **konzervativní** síly proti růstu (církve); negativní dopad vysokých **cel** na malou ekonomiku; **emigrace**; příklad **nerostoucí podrozvinuté** ekonomiky – nutná transformace nacionalizmu a zapojení do **integrace (FDI)**;

Produktivita práce v průmyslu proti zemědělství a službám 1959
(průmysl=100)

	Zemědělství	Služby
Británie	115	96
Francie	32	69
Západní Německo	42	84
Itálie	48	68
Nizozemí	91	73
Belgie	84	66
Dánsko	93	95
Portugalsko	37	80
Spojené státy	55	58

Francie

- Nejvíce **chráněná ekonomika**, mezi válkami snaha o silný frank – podrozvinutý průmysl;
- Dvojnásobný **růst GER** → **problém: Monetův plán** 1946 (rozvoj **průmyslu**, kapacity do uhlí, oceli, elektrických a zemědělských strojů, dopravních prostředků);
- Dlouhodobé **půjčky** velkých **bank prioritním odvětvím**; snaha o **průmyslovou nezávislost** na GER → zdroje do průmyslových investic (vs. spotřební zboží a bydlení);
- **Indikativní plánování** - **technokraté** (E.integrace);
- Problém s **platební bilancí** (protekce), neochota devalvovat, náklady **válek** v **koloniích**, nedaří se moderovat **mzdy** (gen. stávka 1953 +10%);
- Přesto **solidní růst** – přesun síly z **AGRI** do INDU → zvýšení produktivity AGRI (rodinné farmy);
- **Vyčerpání** → návrat da **Gaulla** (1958) **reorientace** více na **trh**;
 - **Rueffův plán** (1958) – **devalvace**, **škrty** v subvencích, vyšší ceny potravin a zboží; tlak na **investice** do **exportního** průmyslu, rozvoj **energetiky** (ropa z Afriky a jádro);

Itálie

- Kolaps **fašistického korporativismu** <--> hrozba **komunizmu** (angažmá **US**);
- Ekonomická **struktura** zcela **nevhodná**: **zemědělská** země s **tradičním** průmyslem (textil a obuv); sociální **dialog obtížný** (odbory dle politického klíče);
 - **politika** vlád: **protekce**, růst **mezd** a **smír**;
- Přesto **rychlý růst** (**AGRI** z 46 na 36% za 7 let); **průmysl** a **banky** pod **veřejnou** kontrolou; **malé podniky** – masová výroba na počátku;
 - FIAT, **energetika** (ropa a plyn);
 - tradice **spotřebního zboží** (textil); postupem času přesun na **méně náročné** ale (na nenáročném trhu) **poptávané** produkty (skútry, ledničky);
 - reorientace ze SZM na E **vnitřní trh**;

Španělsko

- Pod Francem ve 40.letech **regrese**; zákaz vlastnění **zahraničními firmami**, cenové **kontroly** a **monopolní** průmysl; ekonomická **soběstačnost** a **dotované potraviny** pro města;
- Přesto **značný růst** v 50.letech; **korporativistická** struktura umožňovala **fixovat mzdy**, zakázat **stávky**; přesun pracovníků **ze zemědělství**; rostly investice;
- V kontextu **studené války** transfery z **US**; kapitál umožnil uvolnit omezení obchodní bilancí; rostly příjmy z **turismu**; **remittance** (FRA, LATAM), návrat znamenal růst lidského kapitálu;
- **Industrializace s veřejným** dohledem – produkce elektřiny, hliníku, lodí, kovovýroba, automobily (SEAT);
- **Klientelismus, zastaralý fyzický kapitál** – kumulace **problémů** na konci **50let**; **otevírání ekonomiky**; **reformy** dle **IMF a IBRD** – devalvace, uvolnění monopolů, FDIs;
- Rostou **exporty**, klesá **podíl AGRI** v exportu; když se státem vedený rozvoj **vyčerpává** (začátek 70.let) Franco umírá (1975) a je **obrat k EHS**;

Dekolonizace a hegemonie USA

- **Politika USA** (antikolonialismus, studená válka):
 - rychlá reakce **GB** (dělení Indie 1947), BEL, NED;
 - problematický přístup **POR** (smrt Salazara 1975);
 - **FRA** dvě války (Indočína 1954 a Alžír 1962);
- **Slabost E** (jen dipl. tlak), proměna **hodnot** (rozvojová pomoc);
- **GB – Commonwealth** (1931), zvláštní pozice CAN, AUS, NZ;
- **Hegemonie USA**:
 - **GER, JAP** (rekonstrukce - konkurenceschopnost); **kooperativní** vztahy (západ);
 - Vs. **tradiční E strategie** - zbavení autonomie (real politika), dezindustrializace, asertivní využití zdrojů;
- **Nástup JVA**;

Konec zázraku

- Konec 60.let – vyčerpání **extenzivního růstu** (pracovníci z **AGRI.** a jihu E; **rekonstrukce INDU**, zavedení **masové výroby** a vybudování **infrastruktury**; **US technologie**);
 - **GER zpomaluje**, **FRA se drží**, **GB** pokračuje v **erozi** pozice; **skandinávský model** (suroviny, kvalifikace, korporativismus, koheze – konkurenceschopný INDU);
- Vyčerpání **zásoby práce**, **imigrace**:
 - **W.GER** z 5,1 na 3,1% (příliv práce z jihu ustal, SVE železná opona – **Turecko** a **Irán** 2,16mil v 1971);
 - **FRA** – domovský status **kolonií** – kulturní enklávy, nevhodná kvalifikace, příliv imigrantů z býv. kolonií do **GB** a **NED**;
- **Sociální tlaky** - stávky, hodnotové změny:
 - **poválečná generace** – renesance **aktivismu**, samozřejmost - základní **životní standard** vs. **práce** jako osvobození (válečná generace);
 - **kvalita života** (ŽP, sociální jistoty); práce dle **sociálního statusu**;
 - kritická reflexe **US politiky** (Vietnam);
- **Protesty** ve **FRA 1968**: **průmysl** (růst minimální mzdy o 35% a mezd o 10%) (ITA, NED, DEN, IRL), **zaostává produktivita** – konkurenceschopnost; pokles zisků – **propouštění**; **aktivizace odborů**;
- **Inflační prostředí** po pádu B-W systému, neexistuje plán na přechod k intenzivnímu růstu; **problémy keynesiánského modelu** – **stagflace**;

Růst produktu na pracovníka 1960-2000 (průměrný roční růst v procentech)

	1960–1975	1975–2000
Británie	1,96	1,86
Francie	3,87	1,67
Německo	3,45	1,21
Itálie	4,40	2,05
Nizozemí	2,78	1,11
Belgie	3,88	1,79
Dánsko	2,07	1,74
Švédsko	2,56	1,15
Norsko	2,62	2,21
Irsko	3,68	4,23
Španělsko	6,47	1,28
Řecko	6,47	1,06
Spojené státy	1,81	1,94

	1951–1960	1961–1970	1971–1980	1981–1990	1992–2000
Spojené státy					
Růst HDP	3,4	4,2	3,3	3,2	3,6
Inflace	2,1	2,8	7,9	4,7	2,6
EU-15					
Růst HDP	4,8	4,8	3,0	2,4	2,1
Inflace	3,6	3,9	10,8	6,7	2,4

Produkt na obyvatele a hodinu práce (procenta)

	1913	1929	1938	1950	1973	2003
Produkt na obyvatele USA=100						
Francie	66	68	73	55	79	73
Německo	69	59	82	41	72	64
Itálie	48	45	54	37	64	66
Británie	93	80	102	73	72	72
Produkt na hodinu USA=100						
Francie	56	-	-	46	74	111
Německo	59	-	-	32	79	98
Itálie	42	-	-	35	78	100
Británie	84	-	-	63	60	83

Nezaměstnanost				
	1950-1973	1974-1983	1984-1993	1994-1998
Británie	2,8	7,0	9,7	8,0
Francie	2,0	5,7	10,0	12,1
Německo	2,5	4,1	6,2	9,0
Itálie	5,5	7,2	9,3	11,9
Nizozemí	2,2	7,3	7,3	5,9
Belgie	3,0	8,2	8,8	9,7
Španělsko	2,9	9,1	19,4	21,8
Západní Evropa	2,6	6,0	9,2	10,7
Spojené státy	4,6	7,4	6,7	5,3
Japonsko	1,6	2,1	2,3	3,4

Inflace				
	1950-1973	1974-1983	1984-1993	1994-1998
Británie	4,6	13,5	5,2	3,0
Francie	5,0	11,2	3,7	1,5
Německo	2,7	4,9	2,4	1,7
Itálie	3,9	16,7	6,4	3,5
Nizozemí	4,1	6,5	1,8	2,2
Belgie	2,9	8,1	3,1	1,8
Španělsko	4,6	16,4	6,9	3,4
Západní Evropa	4,3	11,2	4,5	2,2
Spojené státy	2,7	8,2	3,8	2,4
Japonsko	5,2	7,6	1,7	0,6

Ropné šoky

- Šoky v období **zpomalování** světové ekonomiky 1960-1973 E +4,6% a US +4%; do 1980 jen 2,3% a 1,5%;
- **Levná ropa** podporovala růst:
 - nahradila uhlí (kromě GB) – těžba **citlivá** záležitost;
 - **rozvoj** kapacit **těžby** (Irán, Irák, SA, KUW, LIB), **dopravy** (tankery a terminály); rozvoj **energ.náročných odvětví** (auta, chemie, ropa jako palivo)
 - **kooperace s US (Blízký východ)** – koncese již v 20letech; 1980 25% světové produkce a **80% E spotřeby**;
 - 1968 OPEC pevné ceny, devalvace US (B-W), závislost FRA 72,5% a ITA 78,6%;
- **Ropný šok 1973 – Jomkipurská válka**:
 - OPEC **5% redukce** těžby a **embargo** (US a NED) – kartel; **šok** (z 2,6USD na 11,7USD), **podpora** Arabských **požadavků** (stažení IZR);
 - **Druhý šok 1979 – Iránská revoluce** (70.léta 10x nárůst ceny);
- Šoky: B-W, **inflace 13-15%**, růst **nezaměstnanosti**, stimulace – **fiskální deficit**, sociální neklid, pokles konkurenceschopnosti + nástup **NIC**;
- Dopady na **Světovou ekonomiku** – přesun příjmů k OPEC (malá poptávka), prostředky pro zhoršení **dlužnické pozice** DCs s ISI strategií (ty stojí mimo GATT liberální trendy) – **strukturální přizpůsobení**;
- **Monetární reformy** v AIC;

Primární zdroje energie v západní Evropě (procenta)

	1955	1972
Uhlí	75	23
Ropa	22	60
Zemní plyn	1	9
Jiné	2	8
Vyprodukováno v Evropě	78	35
Dovezeno z mimoevropského regionu (čistý dovoz)	22	65

Strukturální změny AICs

- **Robustnost ekonomik** AICs v reakci na komoditní šoky:
 - **Ochrana průmyslu** (dostatečné rezervy 80d); **omezení** energetické **náročnosti** a významu náročných odvětví;
 - **Diverzifikace** - **komodity** (plyn) a **regiony** (Severní moře; Afrika – Nigérie, Angola; Aljaška a Mexický záliv);
 - Stimul pro **inovace** (těžba, úspory); (*zelené technologie...*);
 - **Kartel** (SA – free riding; **1991** malé zvýšení) vs. **flexibilita AICs** (precedens);
- **Vlny růstu:**
 - **19st.** pára, vysoké pece, železnice (potravinářství, oděvy, kovové výrobky);
 - **20st.** Chemie, elektřina, doprava (motorizovaná pozemní, námořní kontejnerová, letecká); spotřební zboží (automobily, spotřebiče) a vybavení domácností (elektřina, plyn, voda);
 - **Od 80.let.** – elektronika, komunikační, informační a výpočetní technika
 - E není zdrojem (vs. 19st) ani nezískává technologie od hegemonů (20.st.); přechod na **inovační fázi** (samy US pod tlakem inovátorů);

Reforma státu blahobytu

- Výdaje na sociální programy v 80. letech 30% HDP (US 21% a JAP 18%)
 - vzdalování od **poslání – pojištění** (snižování rizika a marginalizace) -> **snížení motivace**;
 - minimální standard na základě občanství – poprvé možná **existence bez příjmu** mimo solidaritu rodiny, komunity (**neformální sankce**);
 - nižší tlak na výkonnost, na **akceptování konkur. mzdy, nestatusové pozice** bez bonusu;
 - v **kontextu zpomalení**, zhoršení **směnných relací**, nárůstu **konkurence**; posílení **nátlakových skupin** -> aktivní stimulují aktivity ostatních;
 - **mezera** mezi **E a US** (JAP) se rozevírá + penetrace NIC;
- GB reforma (M.Thatcherová):
 - 4letý plán (1979) – **monetární restrikce** (proti inflaci), omezení **veřejného sektoru**, omezení **odborů** – flexibilnější **trh práce**; konfrontace **stávek**;
 - **Pomalé** přizpůsobení – **inflace** 11,9%, zvýšení **úrokových měr** – **posílení libry** a recese; **pokles produktu** o 4,8%, zdvojnásobení **nezaměstnanosti** (10,5%);
 - Uvolnění politiky 1981 (volnější měnová, pokračující fiskální restrikce);
 - Pokles cen ropy a úrokové míry 14%;
 - **Privatizace** a prodej majetku;
 - Teprve pak **zvýšení produktivity** v důsledku deregulace; snížení **podílu veřejných výdajů** pod 40% HDP jen pomalu a v důsledku obnovy růstu;
 - revize sociálního státu v demokratických podmínkách skoro **nemožná**, pokus USA (Reagan) v kontextu studené války a v GB po 30 letech frustrace ze slabého výkonu;

Hospodářský vývoj ve Velké Británii (procenta)

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Růst HDP	2,8	-2,0	-1,2	1,7	3,8	1,8	3,8	3,6	4,4	4,7	2,1
Inflace	13,4	18,0	11,9	8,6	4,5	5,0	6,0	3,4	4,2	4,9	7,8
Nezaměstnanost	4,0	4,8	7,9	9,5	10,5	10,7	10,9	11,8	10,3	8,3	6,4

Výdaje veřejného sektoru

(jako procento domácího produktu)

	1960	1967	1973	1980	1981	1982	1995	1999
Spojené státy	27,8	31,2	31,2	33,2	33,5	35,5	34,3	30,1
Japonsko	20,7	22,7	22,1	32,7	33,3	34,8	28,5	38,1
Francie	34,6	39,0	38,5	46,2	50,8	51,9	50,9	52,4
SRN	32,0	38,2	40,5	46,9	49,3	49,7	46,6	47,6
Británie	32,6	38,5	41,1	44,3	45,3	46,2	42,3	39,7
Itálie	30,1	33,7	37,8	45,6	53,0	54,9	49,5	-

Instituce

- Eichengreen – **stejné instituce**, které byly základem úspěchu po WWII, byly příčinou problému v 70. letech
- Možnosti **extenzivního růstu** (přesun výrobních faktorů, akumulace fyzického kapitálu, přebírání postupů a technologií, produkce známého zboží) vyčerpány – nutnost přechodu na **růst intenzivní** (inovace – nové/neznámé způsoby produkce nebo nové produkty);
- **Velké (státní) E banky** – konzervativní investice do velkých podniků a známých výroby vs. decentralizovaný **kapitálový trh** US (sázka na úspěch, IT);
- **Sociální výdaje** – jistota v období přesunů faktorů do masové produkce – vedla k posílení spolupráce v rámci tripartity vs. překážka pro růst v prostředí vyžadujícím **flexibilitu**;
- **Participace zaměstnanců** na řízení vede ke konzervativnímu přístupu k inovacím, restrukturalizací a zavádění technologií pro zvýšení produktivity;
- **Státní podniky** které byly motorem investic a pokroku – nyní často odkázány na podpory, usilující o protekci, bašta nátlakových skupin.